



KIRDEYA HOŞDARÎKIRINÊ DI GOTINÊN MEZINAN DA

Araz Khalaf AMO

Atasözlerinde Uyarı Eylemleri The Fact of Admonition in Proverbs

Araz Khalaf AMO

ORCID: 0000-0002-8763-4182 | khalafaraz25@gmail.com
Teaching Assistant, University of Duhok, College of Basic
Education, Kurdish Language.

Citation/Jêgir/Atif:

Amo, A. Kh. (2024). Kirdeya hoşdarîkirinê di gotinên mezinan da. Kurdiyat (9), 25-38. DOI: 10.55118/kurdiyat.1380067

Article Types/Cureyê Gotarê/Makale Türü:

Research Article/Gotara Vekolînê/Araştırma Makalesi

Received/Dema Hatînê/Geliş Tarihi: 23.10.2023

Accepted/Dema Pejirandinê/Kabul Tarihi: 15.03.2024

Publication Date/Dema Weşandinê/Yayın Tarihi:
30.06.2024

Peer-Review/Hekemî/Hakemlik:

Three anonymized-Triplet External/ Sê Nenas-Sê ji derve/
Çift Taraflı Kör Hakemlik-Üç hakem

Reviewing and Plagiarism/Nirxandin û İntihal:

This article has been scanned by iThenticate plagiarism
website./ Ev gotar di malpera întihalê ya iThenticate ra hati-
ye derbaskirin./ Bu makale iThenticate adlı intihal sitesinde
taranmıştır.

Ethical Statement/Beyana Etik/Etik Beyanı:

It is declared that scientific and ethical principles have been
followed while carrying out and writing this study and that
all the sources used have been properly cited./ Hatîye be-
yankirin ku di pêkanîn û nivîsîna vê xebatê de hemû rêzîkên
zanistî û etik hatine şopandin û hemû çavkanî bi awayekî
têkûz hatine referanskirin./ Bu çalışma yapılırken ve yazılır-
ken bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve kullanılan tüm kay-
naklara uygun şekilde atıfta bulunulduğu beyan edilir.

Conflicts of Interest/Nakokiyên Berjewendiyên/Çıkar Çatışması:

There is no conflict of interest between the author and any
parties in the article./ Di gotarê de li navbera nivîskar û ti
alîyên din nakokîya berjewendiyê tune ye./ Yazar ile maka-
lede yer alan taraflar arasında herhangi bir çıkar çatışması
bulunmamaktadır.

Grant Support/Alîkarîya Darayî/Maddî Destek:

The author acknowledge that they received no external fund-
ing in support of this research./ Nivîskar beyan dike ku wan
wî ji bo vê vekolînê ti fonên derveyî wernegirtine./ Yazar, bu
araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıkları-
nı kabul etmektedirler.

Copyright & License/Mafê Telifê & Destûr/Telif Hakkı & Lisanslama:

Authors publishing in the journal retain the copyright to their
work licensed under the CC BY-NC 4.0./ Nivîskar li jer lisan-
sa CC BY-NC 4.0 mafê xwe yê li ser xebata xwe diparêzin./
Dergide yayın yapan yazarlar, CC BY-NC 4.0 kapsamında
lisanslanan çalışmalarının telif haklarını saklı tutarlar.

Kurte

Ziman gelek kirde û kiryanan radigihîne. Ew kirde, çi rasterast bihên ragihandin, an jî bi rêya hawirdorê hest pê bê kirin. Yek ji wan fakterên ku bi zengînkirina zimanî radibe pragmatîk e. Hoşdarîkirin sereketirîn kirdeya pragmatîkê ye, û roleke giring di nava zimanî da heye, bi şeweyeke taybetî, herwesa bi şeweyeke sertaserî rola xwe di nava civakê da dibîne. Çimkî ev kirde bi hoşdarîkirina komelgehê radibe, da ku bihêne parastin û dîrkerin ji ewan kar, kiryar, reftar û hizrên neguncav, ewên heyîn û dê hebin. Ev kirde di hemû mecalên jîn û jîyanê da dihêne bikaranîn. Gotinên mezinan, ew gencîneyên bi qîmet in, ku mayîndeyên ji bab û kalên me ne. Ew nexşeyên xwecihî ne, ew in ku heta îro jî qîmeta wan kêr nebûye, berewajî bihêztir lêhatîye û bûye tovê hemû kûr û danîştinên rewşenbîrî û asayî. Çimkî axêver ji bo selimandin û bihêzkirina axiftinê, û çendîn meremên din penayê ji bo vî janrê folklorê dibe. Kirdeya hoşdarîkirinê ji hêla formê ve kurt û sivik e, lê di warê naverokê da peyamek kûr û kêrhatî heye. Ev xala hevpar e, di navbera kirdeyê û gotinên mezinan de. Çimkî ev beşa edebîyatê ji hêla ruxsarê ve kurt e, û xwedî naverokeke kûr e, ev çende di pragmatîkê da rolek mezintir dilîze. Bi vî wateyê ev her du cure derbirinê ji naverokek berfireh dikin bi rêya kurtasîyê. Herweha amanca van xizmetkirina civakê ye, da ku hişmend bin û dîr bin ji nexweşî û belayan.

Peyvên Sereke: Ziman, Pragmatîk, Kirde, Hoşdarîkirin, Gotinên mezinan.

Özet

Dil birçok eylem ve durumu aktarır, bu eylemler ister doğrudan ister çevre aracılığıyla iletilir. Dili zenginleştiren faktörlerden biri pragmatiktir. İkaz etmek pragmatizmin en önemli işlevidir ve dil dünyasında önemli bir role sahiptir. Bu rol genel olarak toplumda karşılık bulur. Çünkü bu eylem, toplumu onları korumaya veya kaçınmaya teşvik ederek ortaya çıkar. Yaşamımızda yanlış eylem, davranış ve uygunsuz düşünceler vardır ve var olacaktır. Bu ikaz etme sayesinde hayatın bütün bağlamlarında kullanılmaktadır. Atasözleri, atalarımızın bize bıraktığı kıymetli hazinedir. Çünkü bugün bile değerini kaybetmeyen yerli harita, aksine güçlenmiş, derin ve entelektüel ve sıradan tüm tartışmaların sebebini oluşturur. Konuşmacı konuşmasını daha etkili ifade etmek için kelimelerin ya da ifadelerin temel anlam dışında folklorun derinliklerinden de istifade eder. İkaz etme eylemi biçim olarak kısa ve hafiftir, ancak içerik olarak derin ve anlamlı bir mesajla sahiptir. Bu gibi eylemlerin atasözleriyle ortak noktası budur, çünkü bu edebi sözler doğası gereği kısadır ve derin bir içeriğe sahip olduğundan pragmatizmde daha büyük bir rol oynar. Bu anlamda bu iki anlatım türü kısalık yoluyla bir içeriği genişletir ve bunların amacı toplumu mutlu etmek ve hastalıklardan ve felaketlerden uzak tutmaktır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Pragmatik, Eylem, Uyarmak, Atasözleri.

Abstract

Language conveys many actions and situations. These actions are communicated either directly or through the environment. One of the factors that enrich language is pragmatics. Admonition is the most crucial function of pragmatism and has a vital role in the language world. This role is generally reciprocated in society. Because this action occurs by encouraging society to protect or avoid them, there are and will be wrong actions, behaviors, and inappropriate thoughts in our lives. Through this warning, it is used in all contexts of life. Proverbs are the precious treasure left to us by our ancestors. The indigenous map, which has yet to lose its value even today, has become more robust, profound, and intellectual and constitutes the reason for all ordinary discussions. To express his speech more effectively, the speaker uses the depths of folklore and the basic meaning of words or expressions. The act of admonition is short and light in form but has a deep and meaningful message in content. This is what such actions have in common with proverbs since these literary expressions are short in nature and play a more significant role in pragmatism because they have a more profound content. In this sense, these two types of expression expand content through brevity, and their purpose is to make society happy and keep it free from diseases and disasters.

Keywords: Language, Pragmatic, Action, Admonition, Proverbs.

Destpêk

Kirdeya hoşdarîkirinê babeteke giring e, bi gelemperî di civakê de û bi taybetî jî di zimanî de. Di axaftina rojane û nivîsînê da berdewam tê bikaranîn û sûdeke baş bo xelkê heye. Çimkî wan ji metirsî û zîyanan diparêze û nahêle ku ew bikevine nav arîşeyan. Digel vê jî edebîyata folklorî bi şeweyeke giştî, ji gelek formên derbirînkirinê pêk tê. Nexasim gotinên mezinan, bêtir ji hemû cur û beşên din ên edebîyata folklorî ev babete di nav da tê xuyakirin. Ev jî ji ber forma wê ya kurt û hebûna hejmara wan ya zêde, bi kurtî gotinên mezinan rengvedana hizir, bîr, ketwar, dîrok û rewşenbîrî ya civakî ya miletî ye; bi erkê parastin, arastekirin, perwerdekirin û hoşdarîkirina kesan radişe. Giringîya vê xebatê ew e ku her du beşên edebî û zimanî bi hevdu ra bê têkilkirin.

Amanc ji vê lêkolînê ew e ku em bikarin kirdeya hoşdarîkirinê bidin xuyakirin û destnîşan bikin, ji aliyê giringî û çawanîya karanîna wê ve, û diyarkirina wê layenê hevbeş ê bihêz ewê di navbera kirdeya hoşdarîkirinê û gotinên mezinan da heye. Çimkî heta niha jî me serbûr ji ewan rûdan û karasatan wernegirtine, yê ku gotinên mezinan di derheqê wan da hatine gotin. Me ni-kariye kirdeya hoşdarîkirinê di gotinên mezinan da bi şeweyeke rast û durist bidine xuyakirin. Ji ber vê yekê jî ev gotinên mezinan bi tenê mayîne gotin.

Ev xebat hem di warê zimanî û hem jî di warê edebî da cih digire. Ji ber vê çendê sînore wê berfireh e. Ji aliyê zimannasîyê ve sînore wê lêkolînê bi rolê kirdeya hoşdarîkirinê di asta pragmatîkê da girêdayî ye. An ku di çarçoveyek pragmatîkê da tê berhevkerin û ji vî sînorî derneketî-ye. Herweha ev çende li gorî stratejîyên Searle ji bo kirdeya hoşdarîkirinê hatîye encamdan. Ev stratejî li ser çend gotinên mezinan hatine analîzkirin.

Ev lêkolîn li dû rêbaza “wesfî-şîkarî” hatîye encamdan û piraktîkirina lêkolînê li dû dabeşkirina zanayê zimanî Searle, ji bo stratejîyên hoşdarîkirinê hatîye analîzkirin. Ev xebat ji sê beşan pêk tê û di çarçoveya zanista zimannasî û edebîyatê da ye. Çimkî di vê xebatê da gotinên mezinan, li gorî stratejîyên Searle ji bo kirdeya hoşdarîkirinê tene şirovekerin. Lê di vê lêkolînê da gotinên mezinan li gorî stratejîyên ziman tene tesnîfkirin. Ev yek bû sebeb ku kirdeya zimanî ya herî giring, bi beşa herî giring a edebîyata folklorî ra bê tevlihevkerin, ev yek ji bo vê xebatê bû navnîşan.

1. Kirdeya Hoşdarîkirinê

Di zimanê kurdî da peyva hoşdarîkirinê bi gelek awayan hatîye şirovekerin. Her ferhengek li gorî nêrîn, peymanên civakî û zarava hoşdarîkirinê rave dike. Di piranîya ferhengên kurdî da, zaravê hoşdarîkirinê bi zaravayê hişyarkirinê ra tevlihev kirine. Lê ger em ji nêz ve li vê yekê binêrin, diyar dibe ku yek ji erkên kirdeya hoşdarîkirinê, hişyarkirin e. Ev yek jî delîl e ku piranîya kirdeyên axaftinê di nava kirdeya hoşdarîkirinê da hatine razandin.

Têgeha hoşdarîkirinê gelek wateyên cuda dihewîne. Ev yek jî dewlemendîya wê kirdeya axaftinê nîşan dide, ji ber dewlemendîya wê kirdeyê hîn jî guman heye, negihîştîye tu wateyeke yekgirtî. Wateya hoşdarîkirinê girêdayî ye bi hawirdora ku lê diqewime û ji hêla her wergirî ve bi rengekî cuda tê şirovekerin. Hoşdarîkirin berhema çalakîyên wekî rêberî, razîbûn, şîret û girêdana wê bi komeka karên cuda û curbicir, yê ku ji hêla amûrên civakî ve tene piştgirîkirin.

1.1. Destpêkek ji bo Kirdeya Hoşdarîkirinê ya di Zimanî da

Hoşdarîkirin kirdeyeke axaftinê ye, wekî yek ji şêwazên zimanî û amanceke giring a pragmatîkê tê dîtin. Axêver hewl dide ku guhdêrî li ser tiştên ku jê ra hatine pêşkêşkirin hoşdar bike. Axêver radibe bi arastekirina guhdêrî bi kirin an nekirina karekî. Hoşdarîkirin wekî şîreteke ye, heke mirov wê bike, dê bihêr parastin, wekî din dê zîrarê bibîne. Ev yek dimîne li gorî wê rewşa ku nameya hoşdarîkirinê tê da tê pêşkêşkirin, wekî van hevokên jêrîn:

Hişyar be otombêlê bi lez neajo.

Ez te hoşdar dikim ku divêt otombêlê bi lez neajoyî.

Ger ev her du hevok bi hawirdorê ra werin tevlihevkirin û bi dengekî rast werin gotin. Ew dê were vê wateyê gava ku otombêl bi lez were ajotin dê qezayek xirab çêbibe.

Hoşdarîkirin di hundirê xwe da wateyên daxwazî û fermanî hildigire. Axêver daxwazek an jî fermanekê ji guhdêran ra dike ku pêşîyê li kiryarên xirab bigirin, pêdivî ye ku hoşdarîkirinê naverokeka pêşnîyazkirî ya baş hebe da ku morala guhdêran zêde bike û bandorê li xebata wan ya paşerojê bike, wekî hevoka jêrîn:

Ez te hoşdar dikim ku dev ji cixare kişandinê berdî.

Ji aliyê pragmatîkê ve, ev hevok xwedî wateyeke pir xirab e. Nîşan dide ku kişandina cixareyê pir xirab e û ger neyê rawestandîna dê zîrarê bide tenduristîya guhdêr û dê bibe metirsî li ser jîyana wî (Searle, 1975: 71-Parker & Rieley, 2005: 21). Li vir diyar dibe ku pîranîya kirdeyên axaftinê dibine erkên kirdeya hoşdarîkirinê û amanca wê ya sereke şîretkirin û rastkirina jîyanê ye, ji bo parastina guhdêran ji bûyer û belayan.

Bi nêrîna Rakman Save hoşdarîkirin şîreteke e ji bo kirin an nekirina tiştêkî tê dayîn. Hoşdarîkirina guhdêrî ye li pêşîyê, li ser xetera kirina tiştêkî nebaş dide, ku ev yek li dij xwestekên guhdêran be, da ku guhdêr ji van kiryanan dûr bisekinin (Silêman, 2021: 75). Axêver dema ku bizane rewşa guhdêrî ne baş e, peyama xwe pêşkêşî guhdêran dike. Lewra ger guhdêr guh nede axêver, dê kêşeyên guhdêrî çêbibin, li vir em dikarin bibêjin ku amanca vê wekî gefkirinê ye, da ku guhdêrî bitirsînin, lê cudahiya wê ew e ku tehdîd di berjewendîya axêverî da ye û hoşdarîkirin di berjewendîya guhdêran da ye. Gelek çalakî hene ku dibe ku hoşdarîkirin yek an çend ji van çalakîyan di nav xwe da bihewînin, lê ne merc e ku hemûyan bihewîne, ew çalakî wek: ragihandin, axaftin, şêwirmendî û her tiştê din ên bi vî rengî ne. Herweha Searle qebûl dike ku peyva hoşdarîkirinê nêzîk e ji bo peyvên din ên wekî şîret, agahdarî, hişyarî...hwd, û dibêje hoşdarîkirin têgehek giştî ye ku derbirinê ji xetereyeke rastîn an potansiyel îfade dike (Elî, 2020: 235).

Ji tiştê ku me berê niha behiskirî, ji me ra eşkere bû ku hoşdarîkirin li gorî awayê pêşkêşkirin û dariştinê, herweha çawanîya şirovekirina wê ji hêla hawirdorê ve dikare zêdetir ji yek rehendê watedar û bi bandor bi xwe ve bigire, wekî hevokên jêrîn:

Ez te hoşdar dikim xwe dûr bikî ji agir.

Ez te agahdar dikim ku agir xeternak e.

Axêver di van her du hevokan da hoşdarîyê dide guhdêran ku pirsgirêkek heye û divê were çaraserkirin, lê bi rengê din, di hevoka yekem da dibêje xwe ji agir dûr bigire û di hevoka duyemîn da jî bi eşkere dibêje ku agir xeternak e, digel vê yekê jî peyva agir bi wateya: şer, fitne, nexweşî... tê zanîn.

1.2. Pênaseyên Kirdeya Hoşdarîkirinê

Zana û zimanzanan kirdeya hoşdarîkirinê bi çend awayên ji hev cuda pênase kirine, bi vî awayê li jêr:

1. Zimanzanê Amrîkî Hinkle derbarê hoşdarîkirinê da dibêje: Hoşdarîkirin ew pêvajo ye ku tê da axêver peyamekê ji guhdêr ra dişîne û hoşdarîyê dide ku tiştê bike yan neke. Çimkî ew di berjewendîya guhdêran da ye (Hinkle, 1997: 5).

2. Hoşdarîkirin radibe da ku guhdêrî bitirsîne, ji bo ku nekeve tengasîyê, tê bikaranîn. Li vir ev tirsandin di berjewendîya guhdêran da ye, bi vî awayî kirdeya hoşdarîkirinê dibe rêbereke civakî (Îbn Menzûr, 1999: 92). Li gorî vê pênaseyê, di kirdeya hoşdarîkirinê da axêver ji bo baştirkirina jîyana kesên derdora xwe dixebite.

3. Lito û Miler dibêjin: Hoşdarîkirin piştgirîyeke eşkere ye ku hoşdarîyê dide bikarhêner da ku amade be. Ji ber ku xetereyek heye û ev xetere hewce dike ku guhdêrî gelek zanîn li ser hebe (Elî & Koçer, 2021: 28).

4. Solomon dibêje: Hoşdarîya rast û bi bandor ew e ku kurt û watedar be û du wate nebe, yek wate û yek peyam jî kurtirîn ferman bide (Solomon, 1995: 9). Di vê wateyê da dema ku axêver bi karê hoşdarîkirinê ra mijûl dibe, hewl dide ku axaftina xwe pir kurt bike û peyama xwe bi awayekî herî kurt pêşkêş bike.

Hemû bi pênaseyên xwe nîşanî me didin ku kirdeya hoşdarîkirinê giringtirîn kirdeya pragmatîkê ye û formeke zimanî ya giring e. Hoşdarîkirin axaftineke bi amanc e ku peyamekê hildigire, axêver hewl dide ku vê peyamê kurt û bi bandor bike. Ji ber ku ger guhdêrê vê peyamê werne-gire û nekeve bin bandora vê peyamê dê bikeve nav pirsgirêk û alozîyan. Ev ne tenê di ziman da di jîyana rojane da jî giringî û nirxa xwe heye.

1.3. Zimanê Hoşdarîkirinê

Hoşdarîkirin bîyaveke zimanî ye, û amanceke giring a pragmatîk e. Axêver hewl dide ku guhdêran hişmend bike, ku ji her bûyer û pirsgirêkê ra amade be. Ev pêvajo di berjewendîya guhdêran da ye. Axêver bi rola çavdêr û rênîşanderî radibe, ji ber vê yekê ziman û rêbaza pêşkêşkirina kirdeya hoşdarîkirinê pir giring e, ger bi zanistî neyê arestekirin, peyama hoşdarîyê ya rast nagihîje guhdêran.

Axêver berî ku peyama xwe ji guhdêran ra bişîne, divê li ser awayê bikaranîna ziman bifikire. Çimkî zimanê ku di kirdeya hoşdarîkirinê da tê bikaranîn pir giring e. Em dikarin bibêjin ku girîngiya ziman li hember naveroka wê peyama di hundirê nameya hoşdarîyê da tê pêşkêşkirin. Guhdêr berî bikeve bin bandora peyama hoşdarîkirinê, dikeve bin şewaz û zimanê ku di nameya hoşdarîkirinê da tê bikaranîn. Derbarê zimanê hoşdarîkirinê da divê axêver ji bo gihandina peyamê

bi zimanê xwe haydar bin. Çimkî kesê ku bi îngilîzî diaxive nikare peyamên hoşdarîkirinê yên bi zimanê almanî bixwîne û fam bike, ji ber vê yekê divê di peyamên hoşdarîkirinê da ji yek zimanî zêdetir were bikaranîn.

Galter û Lionerdu, me li ser pirsgerêka pîrzimanîyê hişyar dikin. Yek ji çaraserîyên pirsgerêka pîrzimanî, bikaranîna dîzayna pilêtan e ku dê li gorî rêjeya niştêcihan bê dabeşkirin, heke 70% îngilîzî, 15% spanî û 15% mayî zimanên curbicur in, li wê demê pişka şêr wê bi îngilîzî be, tê wateya ku pîranîya nameya hoşdarîkirinê divê bi îngilîzî be û paşê bi zimanê spanî pîlanê nişan bide (Elî & Koçer, 2021: 25).

Rêyeke din a giring a famkirina peyamên hoşdarîyê bikaranîna wêneyan e, divê ew wêneyê ku bê bikaranîn hilgirê hizra gelemperî be. Peyamên hoşdarîya taybet asta razîbûn û têgihîştina xetereyê berhemtîne. Gava ku peyama wan bandorê li temaşvanan bike dê bigihîje amanca xwe. Ji bo ku guhdêr ji nameya hoşdarîkirinê bandor bibe, divê peyam zelal û taybetî be. Ji ber vê yekê peyamên taybetî astek bilindtir bawerîya hoşdarîkirinê derdixîne û xetereyên ku têne dîtin, ji ber vê yekê xetereya kesane bi bawerîya bi hoşdarîyê ve girêdayî ye. Heke wesa be dê amanca hoşdarîyê bigihîje û dê bandorê li guhdêran bike (Thomas, 2012: 74). Ger name kurt be û wateya wê zelal be, anku name hilgira aborîyê be, wê demê encam dê baş be û bandorê li guhdêran bike. Ger nameyên hoşdarîkirinê ne zelal bin û xwedî wateyeke veşartî bin, wergir dê xwe di xetereyê da nebîne û dê bifikire ku name ji wî ra nehatîye şandin û ew ji xetereyê derketîye (Perry, 1981: 153).

Li gor van tiştên li jor, em dikarin ji bo zimanê hoşdarîkirinê hin taybetmendîyan dîyar bikin:

1. Zimanê hoşdarîkirinê aborîkirinê dihewîne, anku di nava xwe da kurtbirîyê bi kar tîne.
2. Zimanê hoşdarîkirinê zelal e.
3. Zimanê hoşdarîkirinê gelemperî ye, anku pîrzimanî ye.
4. Zimanê hoşdarîkirinê yek hizrê hildigire.
5. Zimanê hoşdarîkirinê amandardar e.
6. Zimanê hoşdarîkirinê arastedar e.

1.4. Qadên Kirdeya Hoşdarîkirinê

Hoşdarîkirin di ziman da bi giştî karekî berfireh e û di jîyana civakî da xwedî roleke taybet e. Ji bo rêvekirina pêvajoya jîyanê tê bikaranîn da ku tu pirsgerêk û zehmetî dernekevin. Ji ber vê sînore berfireh ev kirde xwedî qadeke taybet e. Ev qad ji çar beşan pêk tê ku wê çalakîyê çêdikin.

1. Axêver “Hoşdarker”: Ev kes bi şandina nameyên hoşdarîkirinê ji komek mirovan ra an jî ji civakekê ra radibe, ku haya wan jê hebe û nekevîne tengasîyê. Axêver ji hêla hejmarê ve yek e, lê nameya hoşdarîkirinê dibe ku hilgirê fikir û ramanên komeke mirovan be. Di kirdeya hoşdarîkirinê da kesê ku nameyên hoşdarîkirinê pêşkêş dike, divê xwedî ezmûn be û bizane ku meriv çawa bi hişê mirovan ra mijûl dibe.

2. Guhdêr “Hoşdarkirî”: Kirdeya hoşdarîkirinê xwedî cihekî giring e û di gelek waran da xizmeta mirovahîyê kirîye. Ji ber vê yekê dema ku axêver nameyeke hoşdarîyê pêşkêşî kesekî yan

komek kesan dike, kesên ku ev name ji wan ra tê pêşkêşkirin dibêjinê guhdêr. Guhdêr ew kes e ku axêver rênîşanderîya wî dike, da ku di jîyana xwe da ji her xeletî û pirsgirêkan dûr bikeve. Dibe ku guhdêr yek an jî çend kes bin.

3. Mijar “Hoşdarî”: Mijara yan jî têkilîya di navbera axêver û guhdêran da, bi nameyên hoşdarîyê yan jî hoşdarî tê navkirin. Ev mijar ramanên axêverî ne, ev mijar bi xwe ra gelek peyamên ji hev cuda li xwe digirin. Hemû ji bo xizmeta guhdêran têne bikaranîn da ku ew ji hemû nexweşî û belayan bîn parastin.

4. Jîngeh “Hawirdor”: Axêver di derbarê civak û hawirdora guhdêran da xwedî agahdarî ye. Lewra dema ku nameyeke hoşdarîyê pêşkêş dike. Ji bilî ramana rasterast a di vê nameyê da gelek mijar û ramanên din jî hene, ku guhdêr wateya rast a nameya hoşdarikirinê fam bike, û bigihîje zanîna nîyeta axêver divê ew bi hawirdorê ra tevlihev bike, da ku nîyeta axêverê fam bike. Jîngeh ew jîngeh e ku hemû tiştên nezimanî di hundirê wê da hene, lê di kirdeya hoşdarikirinê da li ser hawirdora di navbera axêver û guhdêran da diaxivin.

2. Gotinên Mezinan

Gotinên mezinan di folklorê gelan da, wekî beşeke giring tê dîtin. Herweha yek ji amûrên herî binirx ên derbirinê û neynika zelal a şaristanîya gelan e. Ev xezîneyek mezin a serpehatîyên mirovan e, ku hemû kevneşopîyên neteweyan dihewîne. Ji ber vê yekê miletan hertim giringîyeke mezin dane wê, gelek nixên exlaqî, civakî, sîyasî û olî di xwe da dihewîne, anku gotinên mezinan ji bo mirov wekî makeqanûnan in. Her yek ji van gotinên mezinan derseke xweş dide me, ger em li gotinên mezinan binêrin, em dê bibînin ku wan di hemû aliyên jîyanê da cih girtîye û gotinên bikêrhatî ji bo her rewşê hene.

Di zimanê kurdî da, ji bo gotinên mezinan gelek peyv û têgeh hatine bikaranîn. Çimkî her herêmek li gorî dengnasî û zaravayê xwe peyvek bi kar anîye, weha: Gotinên Mezinan, Gotinên Pêşîyan, Pendên Pêşîyan, Pendî Pêşînan, Pende Bawekan...hwd. Ev yek ji ber dewlemendîya zimanê kurdî ye. Di *Ferhenga Kurdistan* da “Gotin” yanî pend tê wateya: Amojgarî, terin, moç, mûçyarî, amojyarî, rîyonî, bela, gêçel, ruşe, karasat, ketin, etik, hetik, serkone, bebirdin û namûsbirdinê tê bikaranîn. Herweha peyva “mazinan” tê wateya pêşîyan, bav, kal û rabirdûwan, yanî yên berî me tîn. Bi gelemperî gotinên mezinan tê wateya axaftin û serpehatîya mirovên mezin ên berî me (Mokriyani, 1999: 165). Socadî li ser gotinên mezinan dibêje: Ew hevok in, yanî çend bêjeyên kurt ên kurdî bi hev ra hatine nivîsandin û wateyeke bilind di xwe da dihewînin. Ji mêj ve ketine ser zimanê kurdî, awayê jîyanê, urf û bawerîyan çî ji aliyê reftarên sîyasî, civakî, malbatî, dewlemendî û xîzanîyê li cîhanê dîyar dikin (Xankî, 2008: 13).

Gotinên mezinan di bingeha xwe da ji çîrok û serpehatîyên rasteqîn hatine. Ev agahdarî bi devkî têne şandin û bi rengekî kurt û hêsan têne pêşkêşkirin. Amanc ew e ku hemû gel jê sûd wergire. Gotinên mezinan ji bo milet şîret û rêberîyê dikin. Ji ber vê yekê em dikarin bibêjin ku çendîn gotar û şîretên bi bandor û birêkûpêk ên bav û kalên me ne, gelek salan berî niha wekî çandek gihîştine me. Di jîyana xwe ya rojane da wekî delil û qanûn bi kar tînin, û sûd jê girtine (Şarezûrî, 1981: 7). Di serdemên kevnar da jîyan hêsan bû, û her tiştê ku dihat bikaranîn berhema wan bixwe bû, ev ders û çîrokên ku wan di bûyer û rewşên cuda da, di gotin çand û edebîyata wan

ya wê demê bû. Îro jî qanûn û destûr in ji bo ku em jîyana xwe pê bi rê ve bibin. Gotinên mezinan cureyekî edebî ye, ew bi kurtîya xwe, bedewîya wateyê, nazikîya hevgirtinê û rastîya têgihîştinê navdar e. Çi gel ji gotinên mezin vala nînin, yanî di nav hemû çînen millet da xuya dikin. Berevajî helbest û pexşana hunerî ya ku tenê ya çînen jorîn e (Herib, 1999: 146). Bi vê wateyê pêwendî û têkilîya gotinan bi civakê ra diyar dibe, anku ev gotin ji civakê hatine girtin. Milletê kurd rêzê ji gotinên mezinan ra digire. Di civaka kurdî da em dikarin bibêjin gotinên mezinan mil bi milê bîr û bawerîyên hemû olan, ayetên Qur'anê û hedîsên Pêxember (sxl) wekî qanonên civakî û aborî ji bo çareserkirina pirsgerêkên gel bikar anîne (Şareza, 1976: 12), Bi vê wateyê ev gotin di nav neteweya kurd da qanûn in, bîr û bawerîyên civakî yên neteweyê nîşan didin. Pîr caran bi van gotinan pirsgerêkên xwe çareser dikin.

2.1. Zimanê Gotinên Mezinan

Di gotinên mezinan da zimanekî sade û asan tê bikaranîn, zimanê rojane yê gel e. Yanî ne zimanekî felsefî ye. Vê yekê kir ku di nava gel da belav bibe û bikeve ser zarê her kesî. Çimkî zimanê gel, milkê hemû milletî ye, anku zimanê xwenda, nexwenda, dewlemend û feqîran e. Gotinên mezinan di civakê da derketine, yanî ev gotin berhema raman, dîtin, îdeolojî û têgihîştina neteweyê. Ji ber vê yekê zimanê ku di van gotinan da tê bikaranîn, zimanê rojane yê neteweyê ye. Loma jî derbirînê ji nax û dilê millet dike, û bi awayekî sivik û hêsan tê gotin. Ji bo ku civak bi tevahî têbigihîje û ji bo birêvebirina jîyana xwe bikar bîne. Gotinên mezinan di qonaxên destpêkê yên jîyanê da bi devkî dihatin bikaranîn, heta roja me ya îro bi piranî di nav kesên nexwendewar da têne bikaranîn. Yanî di qonaxên destpêkê yên jîyanê da, xwendin û nivîsandin kêmbû. Ji ber vê yekê axaftin bi awayekî melodîk dihat gotin, anku gotinên mezinan rîtmîk in, ew bi kurtî û hêza xwe ya rîtmîkî ji axaftina rojane têne cudakirin.

Gotinên mezinan afirandina herî biçûk ya devkî a zimanê neteweyî ye, di warê mantiq û rêzimanê da hevokeke temam e, bi piranî rîtmîk û kêşdar e, herweha kurt û sade ye. Lê ew ji bo ramanek taybetî pir dewlemend û ronî ye, ji serpêhatîya civakî û dîrokî ya neteweyê hatîye girtin (Ebdula, 2017: 95). Yanî gotinên mezinan kurt û dewlemend in, ger bê lêkolînkirin, ev dewlemendîya gotinên mezinan hemû vedigere zimanê wê. Çimkî bi zimanekî sade, hêsan, berfireh, zelal û ritmîk tê gotin û nivîsandin. Lewra her kesê gotinên mezinan bixwîne, dê fam bike û bifikire ku ji bo wî hatine nivîsandin. Çimkî civaka wî îfade dike. Loma jî tê gotin ku zimanê gotinên mezinan zimanê hemû milletî ye.

Zimanê gotinên mezinan bi awayekî xweş û lihevhatî hatîye nexşandin û xwedî ritmeke xweş e. Carinan jî bi awayê helbestê tê gotin û nivîsandin, anku rîtmîk e û ziman jî pir sade û rewan e (Şareza, 1976: 15). Ziman di gotinên mezinan da rehendek giring e, bedewbûn, kurtbûn û sadebûna ziman, rûxsarên giring ên vê rehendê ne. Dema ku ev zimanê xweş bi naverokeke xweş ra were tevlihevkerin, dê gotinên mezinan wekî peykerê bedewîyê were dîtin, wekî vê gotinê “Bihar bi gulekê nayê”, di warê bedewîyê da hûn dê çend gotinan bibînin ku nîrxê wan bi zêr û koral e. Ev nîrx hemû vedigere ji bo ziman. Di gotinên kurdî da wêneyên zimanî yên xweş hene, bi kurdîyeke xweş, sivik, nazik, sade hatine nivîsandin. Peyvên ku ji bo nivîsandina gotinên mezinan têne bikaranîn, ji bo lêkolînê amûrên baş in. Çimkî hemû peyvên kurdî yên resen in, û hemû jî

yên milletê kurd in, ger peyvek bîyanî, wek: ‘erebî, farisî, tirkî..., tê da hebe, û ew peyvên bîyanî were lêkolînkirin, dê derkeve holê, ev peyv girêdayî zimanê kurdî ye, lê ew ji ber bazirganî an hatinûçûnê bi zimanên din ra tevlihev bûye. Ev ji bo ziman û ji bo gotinê nabe kêmasîyek, ji ber ku dîyardeyek zimanî ya normal e.

Gotinên mezinan beşeke giring a folklorê ne, û di jîyanê da cihekî giring digirin, di nava hemû civakan da tene zanîn û bi her qulaçên edebîyatê ra hatîye tevlihevkirin. Herweha ziman û gotinên mezinan têkilîyên dualî hene, anku zimanê gotinên mezinan berbelav û hêja kirine û ji aliyê din ve jî gotinên mezinan zimanê resen parastîye. Li ser zimanê gotinên mezinan tê gotin: Gotineke ji gotina hatî gotin cuda ye, lê ji aliyê wateyê ve nêzik in. Ziman û rîtim di gotinên mezinan da pir giring in, heta ku qaîdeyên rêzimanê jî dişikînin. Amanca vê yekê ew e ku rêzikên rêzimanê bişikînin, da ku rîtma axaftinê xirab nebe, wekî vê gotina mezinan:

Xwezîya sêwîya, ne hêvîya.

Gotin di nav gel da bi vî awayî hevpar e, lê gotina rastî ev e:

Xwezîya sêwîyan, ne xwezîya hêvîyan.

Belê da ku di warê formê da xweş be û di warê zimên da jî bi hêsanî û sivik were derbirin, peyva xwezîya carekê hatîye bikar anîn û ji bo sivikkirina wê nîşana pir hejmarîyê hatîye rakirin. Gotinên mezinan xwedî zimanekî sade û zelal in, bi awayekî kurt tene pêşkêşkirin, ji ber vê yekê, ew bi hêsanî tene qebûlkirin û ji her babetên din ên wêjeya gelêrî bêtir belav bûne. Bi vê wateyê gotinên mezinan bi zimanekî bêasteng hatine naskirin. Destûrîbûna gotinên mezinan bûye sebeb ku piranîya mirovan ji wan gotinan bawer bikin.

2.2. Hoşdarîkirin Wekî Rehendeke Gotinên Mezinan

Hoşdarîkirin kirdeyeka axaftinê ya pir giring e, di çandê da bi gelemperî, û di gotinên mezinan da bi taybetî rolek mezin dilîzin. Ger mirov bi zanistî li gotinên mezinan binêre, dê dîyar bibe ku di hemû gotinan da hoşdarîkirin heye, lê her gotinekê peyamek heye, anku nameyên hoşdarîkirinê peyamên hoşdarî, şîret, tehdîd, tirsandin, rêberîyê hildigirin. Hoşdarîkirin rehendeke giring a gotinên mezinan e, ji ber ku piranîya gotinên mezinan hoşdarîyan hildigirin. Gotinên mezinan û hoşdarîkirin xwedî heman amanc in, û her du jî ji bo wê amancê dixebitin, ew jî xizmetkirina guhdêran e, û ji bo berjewendîya guhdêran tene pêşkêşkirin, ji bo ku pêvajoya jîyanê nesekine û bi pêş ve biçê. Ev nîşan dide ku peyamên hoşdarîyê yê ku di gotinên mezinan da hene bikêrhatî û bibandor in.

Herweha gelek taybetmendîyên hevpar û têkilîyên dualî hene, nameyên hoşdarîkirinê yê di gotinên mezinan da hatine xemilandin bûne sedem ku millet bikeve bin bandora wan gotinan, û ji bo jîyana xwe bike qanûn. Gotinên mezinan jî asta kirdeya hoşdarîkirinê bilind kirîye û sînorê wê berfireh kirîye, heta wê astê ku hoşdarîkirin di hemû aliyên jîyanê da cih girtîye. Zimanê hoşdarîkirinê û zimanê gotinên mezinan wekî yek in, di warê kurtî, zelalî û pêşkêşîyê da rêbaza pêşkêşkirina van her du cureyan bi bûyeran ve girêdayî ye, ger hewce be, dê bi rengekî hişk û bi hêrs were pêşkêşkirin û heke rewîş aram be, dê bi rengekî sivik û xweş were pêşkêşkirin.

1.1.1. 3. STRATEJÎYÊN HOŞDARÎKIRINÊ DI GOTINÊN MEZINAN DA

3.1. Modela Searle ji bo Kirdeya Hoşdarîkirinê

Di mijarên zimanî da bi gelemperî rêyên taybet yê analîzkirina kirdeyên axaftinê hene. Ji wan rêbaz û amûran ra stratejî tê gotin. Hoşdarîkirin bi gelemperî di ziman da û bi taybetî di pragmatîkê da karekî giring e. Loma ji bo ku ev çalakî bigihîje encam û nirxên rast divê bi stratejîyêke giring were şirovekirin.

Di vê beşê da em dê stratejîyên hoşdarîkirinê li gorî xwendina Searle bikar bînin. Gelek zimanzan ji bo kirdeya hoşdarîkirinê stratejî danîne. Lê piştî nirxandinek kûr, xuya bû ku stratejîyên Searle ji bo vê xebatê stratejîyên çêtirîn in. Bi van stratejîyan em dê hewl bidin ku bigihin têgihîştin û amancên rast ên gotinên mezinan.

Stratejîyên Searle li ser çar cureyan têne dabeşkirin (Elî & Koçer, 2021: 57-61). Bi vî awayî:

3.1.1. Hoşdarîkirina Eşkere (Explicit Warning)

Ev stratejî bi awayekî eşkere ye. Zelalbûna vê stratejîyê vedigere ji bo wan huner û formên di nav da. Amanc ji vê yekê ew hêz û melodîya di vê stratejîyê da ye. Hin peyv hene ku têgehên cextkirinê “tekîdkirinê” hildigrin. Ev peyv hêza xwe di hevokê da digirin, wek: sond, formên nerêkirinê û formên pêwîstîyê...hwd (Elî, 2023: 89). Di vê stratejîyê da awaza “melodî” jî heye, her ku awayê gotina hevokê hat guhertin, yanî hin peyv tên girankirin an tên guvaştin an jî bi awayekî hêrs tên gotin. Ev yek wateya hevokê ya rast xirab dike. Bi vî awayî hevoka ragihandin dibe hevoka pirsî û fermanî. Ev cure hoşdarîkirin di gotinên mezinan da bi zelalî tên dîtin. Wekî ku li jor hatî behiskirin. Hoşdarîya eşkere ji hêla hêz û awaza xwe ve ji stratejîyên din ên hoşdarîyê tên cuda kirin. Amanca hêzê bikaranîna peyvên serdest û cextkirî ne, wek: sondxwarin, peyvên pêwîstîyê, peyvên redkirinê, peyvên nalîn, peyvên du‘akirinê. Herweha wateya awazê jî dema ku awayê gotin û bilêvkirina axaftinê diguhere, lê di gotinên mezinan da awaz tune ye. Ji ber ku gotinên mezinan bi awayekî xweş û bikêr tên gotin, dema ku awaz di gotinên mezinan da bê bikaranîn, dê wate û giringîya xwe winda bike, û namînin gotinên mezinan dê bibin gotinên rojane. Ev cureyê hoşdarîkirinê bi vî awayî di gotinên mezinan da tê bikaranîn:

Yê bi serî sond xwarî (Rêkêş Amêdî, 2019: IV: 1082).

Ev gotina mezinan bi eşkere hoşdarîkirinê dide, bi rêya bikaranîna peyva “sond”, dema ku şer an pirsgirêk çêdibe, heke kesek were êşan an birîndar bibe, heke ew kes biryara tolhildanê bide, wê demê ev gotina mezinan tê gotin. Raman ew e ku sond xwarîye, ku dê heyfa xwe hilîne. Amanca vê gotinê hişyarkirina kesên gunehbar e da ku ji wî kesî dûr bikevin.

Emanet, emanetê Xwedê ye (Oncu, 2020: II, 1170).

Ev gotin hoşdarîyek xweş pêşkêş dike, bi rêya peyvên “emanetê Xwedê”, ev peyv ji bo vê gotinê formeke hêzê ye, ji bo parastina emanetê tê xuyakirin, anku ew emaneta Xwedê ye, yanî divê meriv hay jê hebe û dest nekinê. Herweha divê ew baş bîn parastin, heta xwedanên emanetî werin.

Heta bi çavê xwe nebînî, sondê li ser nexwîne (Amêdî, 2019: IV: 966).

Di vê hevokê da peyvên “sond nexwin” an jî sond nexwînin formeke hêzê ye, bi rêya vê formê tê zanîn, ku ev gotin bi eşkere hoşdarîyê dide mirovan. Mebesta vê yekê ew e her tiştê ku mirov dibêjin hûn bawer nekin. Çimkî her kes jî bo berjewendîyên xwe diaxive. Ev gotin mirovan hoşdar dike, ku heta hûn tiştêkî bi çavên xwe nebînin bawer nekin, û sond nexwin. Herweha dibêje ku nabe axaftinên xelkî bandorê li me bikin û em bibin dîvelankên wan. Ev gotina mezinan li jêr jî hatîye analîzkirin, jî bo wê yekê ku ev stratejî ji hev bîna cuda kirin.

3.1.2. Hoşdarîkirina Nepenî (Implicit Warning)

Ev stratejî wateya wê yekser nayê dîtîn, lê ramanek an xeyalekê hildigire. Bi vê wateyê ne awaz, ne hêz ne jî şeweya axaftinê û hevokê heye. Herweha wateya wê bi rêya derdorê jî yekser nayê dîtîn. Ji bo famkirina wateya rastîn a vê stratejîyê, divê em xwedîyê agahdarîyên baş bin. Ji ber ku hêza vê stratejîyê vedigere jî bo xeyalek taybetî. Ev fikrên xeyalî vedigerin bawerîyên olî, civakî, netewî, însanî...hwd, ev fikir di dilê civakan da hatine çandin, bi vî awayî dê asta têgihîştina gel derkeve holê. Ji ber ku her kes nikare wateya rastîn a vê stratejîyê fam bike. Navê vê stratejîyê jî wê yekê hatîye, ku her kes jî fikir û bawerîyên ku tene bikaranîn bawer nakin, û guman li cem wan derdikeve. Çimkî dibe ev civak xwedî asteke nizim ya zanîne be, an jî xwedî fikir û bawerîyên cuda bin. Anku jî her sê stratejîyên din cuda ye. Bi vê wateyê hêz û melodîya axaftinê nîne û wateya wê bi forma gotinê nayê îfadekirin û tu wateyên nerasterast jî nagire, yanî derdor di vê stratejîyê da rol nalîzin. Ev stratejî bi vî awayî di nava gotinên mezinan da tê xuyakirin:

Bawerîya kurdan her bi çîya tê (Oncu, 2020: III, 769).

Ev gotin fikra bêdewletbûn û bêxwedîyê hildigire. Ev fikir di nav piranîya kurdan da heye, dibe ku hinek bibêjin ev fikir derew e, lê ev bêdewletbûn jî bo kurdan bûye derd. Ji ber vê yekê, ev raman di vê gotinê da bi xweşikî hatîye xemilandin, bi vê fikrê kurdan hoşdar dike ku bibin yek û jî bo berjewendîyên neteweya kurd kar bikin. Rast e wê çîya kurdan bihewîne, lê çîya nikarin jî hemû Kurdan ra xwarinê amade bikin, lewma divê ev gotin bandorê li kurdan bike, ku bibin yek, ev fikir wekî bawerîyeke netewî ye.

Tûyek li hewşa xwe çand (Se‘îd, 2011: 49).

Di vê gotinê da peyva “Tû” û kurdayetî bi hev ve girêdayî ne. Dema kurd li cihêkî binecî ban dareke tûyê di mala xwe da diçandin, yanî fikrên wan ên kurdewarî saxlem in. Li çîya nebin jî dê kurd bin û xizmeta kurdayetîyê bikin, eşkera ye her kesê ku kurdayetîyê bike, ew dê yan bê girtin yan jî bê kuştin yan jî neçar bimîne ji welêt bireve, ev qedera kurdan e. Amanca vê gotinê ew e ku ji xwe ra felaketek çêkir, vê ramanê wekî bawerîyeke netewî di jîyana kurdan da cihê xwe girtîye.

3.1.3. Hoşdarîkirina Rasterast (Direct Warning)

Ev stratejîya hoşdarîkirinê rasterast di gotinên mezinan da xuya dibe. Anku rasterast di navbera pêkhatiya gotinê û erkê gotinê da têkilîyek heye. Ev yek bi awayên ragihandin, pirs û daxwazan tene îfadekirin, gelek caran peyvên rasterast jî hene, ku vê stratejîyê îfade dikin, ev stratejî bi vî awayî di nava gotinên mezinan da xuya dibe:

Gelê raze ranabe, lînexî hişyar nabe (Oncu, 2020: I, 54).

Ev gotin hoşdarîyeke rasterast pêşkêşî miletî dike, ev yek bi rêya peyva “hişyar”, anku şiklê ragihandinê ye. Ev çend delîl e ku ev gotin rasterast civak û mirovan hoşdar dike, ev tê wê maneyê ku ger civak û netewe hişmend û zana ne bin, ji bo hişmend kirina wan zordestî û lêdan hewce dike, bi vê wateyê ger civak bikeve xewa xefletê, ji bo şiyarkirina wan pêwîstî bi hêzê heye.

Ku mirov qenc be, dinya qenc e (Oncu, 2020: I, 845).

Ev gotina mezinan hoşdarîkirina rasterast pêşkêş dike, ev bi rêya forma ragihandinê tê kirin. Vê gotinê hoşdarîyek xweş bikar anîye, dibêje: Ger hûn dixwazin dinya, yanî mirov û civak ji me ra baş bin, divê hûn ji wan ra dilovan û rêzdar bin. Çimkî qencî û xirabî di destê mirovan da ye. Heke tu baş bî, hemû dinya baş e û heke tu xirab bî, hemû dinya xirab e. Anku hûn ji kirinên xwe bersivek in, bi vê wateyê ger hûn vê gotinê bişopînin û di jîyana xwe da pêk bînin, jîyan dê pir çêtir be, ev yek ruhê lêborîn û dilovanîyê li civakê belav bike.

Heta bi cavê xwe nebînî, sondê li ser nexwîne (Amêdî, 2019: IV, 966).

Ev gotina rasterast û di şiklê ragihandinê da hoşdarîyek giring radigihîne. Ev gotina mezinan ji bo civaka me ya îro pir pêwîst e. Ji ber ku îro her kes li gorî daxwazên xwe behsa mirovan dike. Kesek rast behsa mirovan nake, mebesta vê yekê ew e, ku tiştê gotin ne rast e, ji ber vê yekê divê meriv hişmend be, ku nekeve tengasiyê, tenê tiştên ku hûn bi çavên xwe dibînin bawer bikin. Herweha behsa sîfêten baş ên mirovan bike û yên nebaş veşêre. Çimkî Xwedê û civak ji kesê ku xirabîyên kesên din vedişêrin hez dike.

3.1.4. Hoşdarîkirina Nerasterast (Indirect Warning)

Ev stratejî bi awayekî nerasterast di gotinên mezinan da xuya dibe, wekî ku ji navê wê jî diyar dibe, di navbera forma axaftina mezinan û erkê wê da têkilîyek nerasterast heye. Di vê stratejîyê da jîngeh roleke giring dilîze. Ger gotinê tevî hawirdorê nekin, wateya wan a nerasterast xuya nabe. Ev stratejî di piraniya gotinên mezinan da heye. Ji ber ku piraniya gotinan peyamek nerasterast hildigirin, da ku bikarin di nav gel û civakan da hoşdarîyê bidin. Ev stratejî bi hemû awayan, wekî: ragihandin, pirs, ferman, amaje, eger û encam tê îfadekirin. Ev stratejî bi vî awayî di nava gotinên mezinan da xuya dibe.

Hêrsa qîzê, kela dîzê (Oncu, 2020: III, 167).

Ev gotin bi awayekî nerasterast derbarê hêrsa jinê da agahîyan dide. Dibêje hêrsa keçikê wekî kela qazanê ye, yanî zû germ dibe û zû sar dibe. Mebesta vê yekê ew e ku gava keçek aciz dibe, divê hûn li ser xwe bin û bi gotinên xweş pê ra biaxivin, ji ber ku xwezaya jinê ye ku ji tiştên biçûk aciz bibe û hûn dikarin wê bi gotineke xweş aram bikin. Giringiya vê gotinê ew e ku dema ku jin aciz dibe, tu bi awayekî ciwan û bi rêz pê ra biaxve, ji bo ku tu pirsgirêk dernekevin, dema tu vê serederîyê pê ra bikî, wê şerm bike û lêborîna xwe ji te bixwaze.

Ew bîra te av jê vexwarî, kevira navêjê (Şingalî, 2010: 10).

Ev gotina mezinan bi awayekî nerasterast hoşdarîyekê dide mirovan. Mebesta vê yekê ew e, ku nabe meriv bê nan û xwê be, yanî dema kar û berjewendîya meriv ji yekî yan tiştêkî ra xilas bibe, divê meriv bi xirabî qala wan neke. Ger ew mirovekî xirab jî be, divê tu xirabîya wî veşêrî û

ji mirovan ra nebêjî, ji ber ku ji we ra alîkarî û fêde kirîye, ger mirov vê gotinê bişopînin û jîyana xwe da bi kar bîne, di nav mirovan da dê ruhê hezkirinê hebe.

Encam

Hoşdarîkirin kirdeya axaftinê ya herî giring e. Bi gelemperî roleke girîng di ziman de û di pramatîkê da jî roleke taybet dilîze. Ev kirde di wêje û hemû qadên jîyanê da jî tê dîtin, çimkî nameyên hoşdarîkirinê bi zimanekî sade, zelal û kurt ji bo civakê tîn pêşkêşkin. Ji ber vê yekê pêşwazîyeke baş li van nameyên hoşdarîkirinê tê kirin. Ev îsbat e ku kirdeya hoşdarîkirinê bandorek baş li ser dil û mejîyê mirovan kirîye.

Gotinên mezinan beşeke giring a edebîyata folklorî ye, di encama bûyerên jîyanê da peyda bûne. Li gorî felsefe û asta zanîna neteweyan derbarê jîyana civakî da tê hejmartin, wekî çandekê pêşîn tê hesabandin, û mîna neynikekê ye, ku kevneşopî û serpêhatiyên neteweyê nîşan dide.

Modela Searle ji bo kirdeya hoşdarîkirinê, bi êşkere di gotinên mezinan da tê dîtin. Anku her çar stratejîyên hoşdarîkirinê, bi ciwanî li ser Gotinên mezinan hatine analîzkirin. Ew stratejî ev in:

Hoşdarîkirina êşkere di nav gotinên mezinan da bi awayekê zêde nayê dîtin, lê em nikarin bê-jin nîn e. Çimkî di gotinên mezinan da gelek awayên hêzê hene. Lewma awaz di gotinên mezinan da nîn e, ev stratejî bi kêmtî tê dîtin.

Hoşdarîkirina nepenî di nav gotinên mezinan da gelek kêmtî e. Çimkî asta vê stratejîyê bilind e, ji ber ku derbirinê ji gelek hizir, pirsgirêk û bawerîyên xurt dike. Civak gelek çaran ji van bawerîyan bawer nake û qebûl nake. Çimkî dibe ku ew bawerî li cem hemû civakê ne gunca be. Herweha hemû mirov ne xwedî asteke başzanînê ne, ku van ramanan fam bikin. Ev stratejî delîl e ku gotinên mezinan ramanên baş û hêja hildigirin.

Hoşdarîkirina rasterast, ev stratejî di nav gotinên mezinan da bi başî tê dîtin, anku di nav mîletî da zêde parve bûye, ji ber ku wate û mebestên vê stratejîyê bi rêya forma gotinên mezinan tê zanîn. Ev nîşana wê yekê ye ku gotinên mezinan bi zimanekî sade tîne gotin, dixwazin kêrî civakê bînin, lewma bi awayekî rasterast peyamên hoşdarîkirinê pêşkêşî civakê dikin.

Hoşdarîkirina nerasterast di nav gotinên mezinan da bi awayekî zêde tê dîtin, anku di nava piraniya gotinan da heye. Mezinan xwastîye hin peyamên hoşdarîkirinê yê nerasterast bidin civakê, da ku hişmend bin, û di jîyanê da baş bifikirin. Herweha bi awayekî zanistî bûyer û pêşhatan bi rê ve bibin.

ÇAVKANÎ

- Amêdî, R. (2019). *Ferhenga Gotinên Mezinan*. Dihok: Parêzgeha Dihokê.
- Aykaç, Y. (2022). Kêşeya Wergera Biwêj û Gotinên Pêşiyî di navbera Tirkî û Kurdî de. *Bin-göl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 69-83.
- Açar, Z. (2020). Wergera ji Tirkî bo Kurdî û Bikaranîna Hin Peyv û Qalibên Girîngê ên Kurdî di Wergerê de. *Kurdiyat*(1), 83-103. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3895077>.
- ‘Ebdula, E. M. (2017). *Gotara Civakî di Gotinên Mezinan da “Devera Behdînan” Wekî Mî-nak*. Teza Lîsansa Bilind. Zanîngeha Dihok: Kolîja Perwerda Binyat.
- Elî, Ş. S & Koçer, D. X. B. (2021). *Ziman û Hoşdarîkirin*. Dihok: Gazî.
- Elî, Ş. S. (2020). *Şirovekirina Gotarê*. Dihok: Muksî.
- Elî, Ş. S. (2023). *Ji Watayê Bo Watayê “Komeka Vekolînan”*. Dihok: Gazî.
- Herb, T. (1999). *Ewlîyetu’l-Nes*. Lubnan: Weşanxana el-Mu’essestu’-Cami’îyye li’ d-Dirasat we’n-Neşri we’t-Tewzî’.
- Hinkle, E. (1997). “The Appro Priateness of Advice, Dtc and Multi Choice Date”. *London: Routledge*, 4(3), 49-68.
- Îbn Menzûr. (1999). *Lîsanu’l-‘Ereb*. (Çapa Sêyem). Lubnan: Îhya et-Turas el- ‘Erebî.
- Mokriyani, K. (1999). *Ferhengî Kurdistan*. Hewlêr: Aras.
- Oncu, M. (2020). *Gotinên Pêşiyî*. Wan: Sîtav.
- Parker, F & Riley, K. (2005). *Linguistics for Non-Linguistics Library of Congress Cataloging in data*. Printed in USA.
- Perry & Etal. (1981). *Evacuation Planning Emergency Management*. Lexington. Massachusetts and Toronto: Lexington Books.
- Şareza, K. (1976). *Pendî Pêşînan le Şî’rî Kurdî da*. Bexda: Korî Zanyarî Kurd.
- Şarezorî, E. M. (1981). *Pendî Pêşîna*. Bexda: el-Hewadis.
- Searle, J. R. (1975). “Indirect Speech Act”. *New York: Academic Press*. 3(1), 54-82.
- Se’îd, N. M. (2011). *Çend Gotin û Pejnên Kurda Ji Devera Badînan*. Dihok: Hawer.
- Silêman, L. F. (2021). *Kirdeya Gefkirinê Di Zimanê Hozanê da “Dîwana Baxê Kurda”*. Dihok: Gazî.
- Şingalî, E. E. (2010). *Gotinên Mezinan û Îdyom Li Çiyayê Şingalê*. Silêmanî: Şivan.
- Solomon, K. A. (1995). *Warning: When Do They Help, When Do They Hurt*. Santa Monica Rand.
- Thomas, E. D. (2012). *Human System Responses to Disaster*. New York: Fifth Avenue.
- Xankî, K. (2008). *Gotinên Mezinan di Hozana Ceger Xwîn da*. Dihok: Azadî.